

Особливості віртуальної мовної особистості в Інтернет-дискурсі

І. О. Велика

Запорізький національний університет, доцент кафедри німецької філології і перекладу
Corresponding author. E-mail: irena_deutsch@yahoo.de

Paper received 23.12.16; Accepted for publication 02.12.16.

Анотація. У статті розглядається поняття «мовна особистість», встановлюються особливості віртуальної мовної особистості в Інтернет-дискурсі. Досліджуються складові віртуальної мовної особистості, цілі віртуального дискурсу. Виокремлюються відмінності мовної особистості від віртуальної мовної особистості, що існує в просторі Інтернет-комунікації. Особлива увага при дослідженні віртуальної особистості приділяється категоріям «простір» та «час».

Ключові слова: мовна особистість, віртуальна мовна особистість, віртуальний дискурс, дискурс шлюбних оголошень.

Кожне явище у соціумі має своє відображення у мові, мова конструюється і змінюється, враховуючи суспільні зміни. Саме вони є рушійним фактором її розвитку. Слід також зазначити, що не тільки соціальні явища, але й людина і її світ віддзеркалюються у мові. Світ людини з одного боку, має компонент того соціуму, в якому вона існує, а, з іншого боку, компонент індивідуальності, який є характерним для кожного індивіду і відрізняє його від інших. Таким чином, питання мовної особистості, тобто особистості, яку відбито у мові її засобами, стає все більш актуальним для лінгвістичної думки сучасності. Лінгвістика на даному етапі її розвитку все більш занурюється у світ людини, що надає змогу прослідити не тільки розвиток мови як системи у зв'язку з людиною та її середовищем, а й зрозуміти соціальні тенденції, пролити світло на сучасні соціальні проблеми.

Говорити про мовну особистість слід також в контексті різних дискурсивних типів, адже в еру розвитку технологій, Інтернет-простору, ЗМІ, дискурсивних типів існує значна кількість і в кожному з них мовна особистість має свої унікальні, не схожі на інші риси. Наші останні роботи присвячені розвідкам у контексті «функціонування» мовної особистості у віртуальному просторі. Звичайно ж, віртуальний простір є середовищем надзвичайно багатоаспектним, тому ми зусередили нашу увагу саме на шлюбних оголошеннях, адже вони якнайкраще моделюють систему гендерних відносин у певному суспільстві, є ключовими для розуміння тенденцій розвитку певних культур. Саме з тієї причини, що гендерні відносини є базовими для кожного культурного середовища, ми вважаємо їх аналіз ауктальним і надзвичайно цікавим науковим напрямом.

Вивченню поняття «мовна особистість» присвячена велика кількість наукових досліджень сучасності. Слід назвати роботи таких авторів як, Л.°П.°Клобукова, Є.°Ю.°Прохоров, В.°В.°Красних (перехід від мовної особистості до мовленнєвої особистості); А.°В.°Захарова, Л.°П.°Крисін, Г.°Н.°Беспамятнова, Т.°О.°Івушкіна, М.°В.°Ляпон (виділення соціолінгвістичного або психологічного підтипу мовної особистості); Н.°Л.°Чулкіна, Н.°В.°Уфимцева, В.°М.°Богуславський (мовна особистість в контексті національної мови і культури); І.°А.°Раппопорт, О.°О.°Залевська, Г.°В.°Ейгер, С.°В.°Лебедева (аналіз мовної особистості як homo loquens); Ю.°Н.°Караулова, Г.°І.°Богіна, С.°Г.°Воркачова (розробка моделі мовної особистості); О.°В.°Лутовінова, Л.°А.°Пасик, В.°М.°Громова,

Т.М. Гермашева, І.П. Ісаєва (дослідження особливостей віртуальної мовної особистості).

Метою нашої наукової статті є встановлення особливостей віртуальної мовної особистості, особливостей віртуального простору і «функціонування» мовної особистості в ньому.

На сьогоднішній день існує значна кількість визначень «віртуальної мовної особистості»:

1) ідентифікатор для входу в комп'ютерну систему (login, user name),

2) прізвисько або псевдонім, який застосовується для ідентифікації користувача для входу в різні комп'ютерні середовища (блоги, чати) – (user name, nickname),

3) псевдонім або інший заміщувач імені людини (наприклад, номер або особистий код), що застосовується для його громадянської, правової або іншої соціальної репрезентації,

4) комп'ютерна програма, що моделює розумну поведінку (robot, bot),

5) вигадана особистість, яка відтворюється людиною або групою людей, породжує семіотичні артефакти і описується ззовні (virtual character, virtual persona) [2, 4].

У наших наукових розвідках ми дотримуємось останнього визначення віртуальної мовної особистості. Найбільш влучним у цьому контексті, на нашу думку, є визначення Ю.°Н.°Караулова, який під цим науковим феноменом розуміє homo loquens взагалі, а мовленнєву діяльність сприймає як те, що є характерним для homo sapiens в цілому. Отже, під мовною особистістю розуміється «сукупність здібностей і характеристик людини, що обумовлює створення і сприйняття нею мовленнєвих творів (текстів), які відрізняються ступенем структурно-мовної складності, глибиною і точністю відображення дійсності, цілевою спрямованістю» [5, с. 38].

Говорячи про мовну особистість, слід зауважити, що її можна розглядати лише в рамках певного культурного середовища. Вона є явищем унікальним і має декілька складових – соціальну і психічну, відбиваючи їх у комунікації і, таким чином, відображаючи свою приналежність до певного культурного суспільства. Слід також наголосити на тому, що кожна мовна особистість має енциклопедичну, мовну і аксіологічну компетенцію [2, 10], а отже, мовна особистість є феноменом надзвичайно складним, включає багато компонентів і несе в собі певну культуру.

Віртуальна особистість, яка існує у віртуальному просторі, повинна мати навички комунікації, що є характерними саме для цього дискурсивного типу.

Вона має комунікативну компетенцію, яка включає в себе певні навички, вміння, знання, що є необхідними для отримання інформації і її обміну. Лінгвісти, що займаються дослідженнями віртуального дискурсу і мовної особистості в ньому, наголошують на тому, що вона має три компоненти, так званий «трикутник», який обумовлює її зміст – це енциклопедична, мовна і інтерактивна складові. При цьому всі ці компоненти віртуальної мовної особистості є унікальними у порівнянні з реальним дискурсом і мовною особистістю, яка існує в його рамках [2, 9]. Енциклопедична складова мовної особистості надає змогу висловлювати те, що вона вважає за необхідне, несе в собі знання про сучасні технології, завдяки яким можлива її комунікація. Мовна складова віртуальної мовної особистості включає в себе певні мовні засоби, за допомогою яких вона може висловлювати свої думки. Говорячи про віртуальний дискурс, слід наголосити на певних навичках усно-писемного мовлення. Усно-писемне мовлення є особливим продуктом, який сформовано саме завдяки виникненню віртуального дискурсу і необхідності комунікації в ньому. А інтерактивна складова надає можливість здійснювати спілкування з іншими суб'єктами, що існують у віртуальному просторі, включає до себе також правила спілкування і етикету, що прийнято у цьому середовищі.

Кожен дискурс має свої цілі, серед яких О.В. Лутовінова виокремлює соціалізуючі, комунікативні, учбові, ігрові, маніпулятивні, психотерапевтичні. Віртуальний дискурс, крім вищеперахованих, має також на меті третичну соціалізацію, мережеву інкультурацію, самопрезентацію і розвагу – такими є специфічні риси віртуального дискурсу, що відрізняють його від інших типів дискурсу. Третичну соціалізацію О.В. Лутовінова змальовує як інтериоризацію цінностей і норм поведінки у віртуальному просторі. Інкультурацію як процес присвоєння віртуальної культури, а самопрезентацію як реалізацію особистості у віртуальному середовищі [2, 9]. Отже, віртуальний дискурс і існуюча в ньому віртуальна мовна особистість є явищами унікальними, що потребують подальшого тлумачення і глибинних наукових розвідок у цій площині.

Слід також наголосити, що віртуальна мовна особистість, подібно до реальної мовної особистості, має в собі певні індивідуальні риси, виражає своє бачення процесу комунікації у віртуальному просторі, однак партнер по комунікації не ідентифікує її як реальну особистість. Віртуальна мовна особистість являє собою вербалізований образ, що є продуктом віртуальної комунікації, а потім зникає у віртуальному просторі. Проідентифікувати віртуальну мовну особистість не є можливим – вона замінює реальну мовну особистість в процесі комунікації, переслідуючи певні цілі. Отже, для вираження поняття «віртуальна мовна особистість» використовується поняття «маски» [1, 2], під чим розуміється вираження індивідуальних особливостей віртуальної мовної особистості в процесі комунікації.

Віртуальна мовна особистість – це квазіособистість, що встановлює контакт з іншим комунікантом або групою комунікантів, виражає себе за допомогою невербальних та вербальних засобів (тобто можливо має аватар, або фото, а також специфічне ім'я і стиль

викладу інформації), проходить процес авторизації. Лінгвіст О.В. Лутовінова говорить про те, що самоідентифікація віртуальної мовної особистості тісно пов'язана із процесом її самопрезентації, яка базується на її мовній поведінці [9]. Дійсно, говорячи про шлюбний дискурс, можна стверджувати, що віртуальна мовна особистість ідентифікує себе саме через опис своїх характеристик, що допомагає також знайти бажаного віртуального партнера і привернути його увагу до себе.

Слід наголосити на такій особливості віртуальної мовної особистості, як поліідентичність [2]. Анонімність і свобода дій особистості, надають змогу експериментувати зі своєю ідентичністю, створювати та змінювати її. Адресант повідомлення «вибудовує» себе сам, за чим, звичайно, стоїть певний психологічний і соціальний досвід людини.

Услід за Т.А. Кубрак [7] та Т.М. Гермашевою [2], у структурі самопрезентації у блозі виокремлюється дві інтенційні складові: самохарактеризація, де адресант говорить про себе, приписує собі певні риси, розкриває свою особистість; вплив – адресант повідомлення хоче так чи інакше вплинути на адресата, або групу адресатів, за чим стоїть певний намір та мета. Можна сказати, що такі інтенційні складові є характерними і для дискурсу шлюбних оголошень, що можна продемонструвати на таких прикладах:

“Lebe lieber ungewöhnlich! Kreativer Mensch, dominant aber nicht herrisch, mit vielerlei Interessen (nicht nur das Eine!) such weibliches Gegenstück (devot?). Offenheit, Miteinander und Interesse an der Welt, die uns umgibt, sollten selbstverständlich sein. Angestrebt wird eine besondere Beziehung, bei der Du Dich absolut fallen lassen kannst. Alles weitere sollten wir gemeinsam herausfinden ...“ [11].

Автор повідомлення репрезентує себе незвичним чином, підкреслюючи той факт, що він – особистість креативна, незвичайна: *“Kreativer Mensch, dominant aber nicht herrisch, mit vielerlei Interessen....“*. Його оригінальна особистість простежується також в інтенції знайти особливі стосунки (*eine besondere Beziehung*). Слід також наголосити, що адресант впливає на адресата незвичним способом, підкреслюючи свою унікальність: *“eine besondere Beziehung, bei der Du Dich absolut fallen lassen kannst“*, *„Alles weitere sollten wir gemeinsam herausfinden“*. Саме за допомогою останньої фрази адресант повідомлення обіцяє щось незвичне, він не програмує майбутні стосунки, а дозволяє адресату домислити їх на свій розсуд, інтерпретувати на свій смак. Зазначимо також, що в тексті повідомлення значна кількість граматичних помилок, що є характерним для усно-писемного мовлення Інтернету. Але цікавим фактом є те, що особовий займенник *“Du“* написано з великої літери, що свідчить про повагу до потенційного партнера і про те, що хоча адресант знає собі ціну і прагне чогось нетривіального, він не вважає себе кращим за партнера, не ставить його нижче за себе.

Звернемо увагу на інше оголошення для пошуку партнера, що розміщено на німецькомовному ресурсі: *„Du bist eine offene, charmante und attraktive Frau, die Loyalität lebt und sich Situationen anpassen kann? Dann hast du schon die erste Hürde genommen. Ich bin ein Geschäftsmann um die 50, habe Niveau und kann mir es*

auch leisten. Daher suche ich eine oben beschriebene Dame bei der nicht das Alter entscheidend ist, die mich auf Reisen und auch hier begleiten möchte, vielleicht auch mehr. Dieses soll zum einen stillvoll sein, da es um Geschäfte geht und zum anderen auch sexy, da es um sich mich und mein Wohlbefinden dreht. Sicherlich spielt hier der sexuelle Aspekt auch eine wichtige Rolle, denn ich habe nicht nur Größe im Leben und ein gewisses Selbstbewusstsein, was mein bisheriges Leben mit sich bringt. Nun liegt es an dir, dich in die engere Auswahl zu bringen und dich zu melden. Nur wer es ernst nehmen wird, wird eine Chance haben und auch nur wer sich entsprechend präsentiert im Vorfeld. Es sei jetzt schon gesagt, das es nach der Vorauswahl auch Treffen geben wird, bei denen verschiedene Aspekte zum tragen kommen. Life is every day, but you have only one !!“ [12].

Чоловік-адресант повідомлення відразу демонструє, що має високий соціальний статус і високу самооцінку. Також він наголошує на тому, що партнерка повинна йому відповідати і він буде ретельно вибирати її з претенденток. Пряма репрезентація адресанта дуже висока: „*Ich bin ein Geschäftsmann um die 50, habe Niveau und kann mir es auch leisten*“. Але вимоги до партнерки-адресата, що висуває чоловік, ретельний опис того, якою повинна бути жінка, щоб він звернув на неї увагу, наголошують на тому, що чоловік навіть і не хоче казати про себе багато, він у двох словах вже сказав все, що вважав за необхідне. Вплив автора даного повідомлення особливо чітко можна побачити в таких синтаксичних конструкціях: „*Nur wer es ernst nehmen wird, wird eine Chance haben und auch nur wer sich entsprechend präsentiert im Vorfeld*“. Вражає також лексема „*Vorauswahl*“ за допомогою якої адресант наголошує, що саме він буде робити вибір, адресату повідомлення він такого права не залишає.

Таким чином, на прикладах ми побачили, як адресант повідомлень для пошуку партнера репрезентує себе, як він впливає на адресата, щоб досягти своєї комунікативної мети. Наведені приклади підтверджують той факт, що віртуальний дискурс має особливості, які є характерними саме для Інтернет-комунікації та відрізняють його від інших видів комунікації в реальному світі.

Слід також наголосити на тому, що віртуальна мовна особистість існує в рамках певного простору, що значно відрізняється від простору реального, в якому існує реальна мовна особистість. Реальність буття постулюється через просторово-часові координати комуніканта, який взаємодіє з іншими учасниками комунікації, тобто мова йде про категорії «тут і зараз». Ці категорії є відправними точками для світосприйняття, саме через них відбувається бачення світу, бачення минулих подій і майбутнього.

«Віртуальність» є категорією потенційною, «всі її компоненти існують потенційно, як можливі для реалізації «де-небудь» і «коли-небудь»» [4, 8]. Завдяки потенційності віртуальної реальності існує розрив між ситуативним розвитком дискурса і реальним буттям комуніканта. Тобто, по причині, що візуальний контакт є відсутнім, можлива пролонгація часових інтервалів комунікативних актів, тобто відповіді на запитання можуть даватись значно пізніше, ніж в реальному житті, реакції на повідомлення, на коментарі

розтягнуті у часі. Віртуальна реальність – це та реальність, якою можна управляти і яку можна моделювати [4, 8], вона підконтрольна людині при наявності заданих параметрів і вимог.

Саме зміна реальності впливає і на мовну особистість – вона змінюється услід за нею, має широку свободу дій в умовах повної анонімності і свободи самовираження. Вона розкута і демократична у спілкуванні, будує себе так, як вважає за потрібне, уникаючи табу і стереотипи.

Із виникненням віртуальної реальності слід говорити також про зникнення просторових меж, що впливає на сприйняття категорії «простір» у віртуальній дійсності. Віртуальна реальність припускає полівекторне спілкування, що завдяки високій швидкості передачі інформації делокалізує комунікантів, які приймають у ньому участь [4; 6, с. 228]. А отже, не тільки часові відношення змінюються у призмі віртуальної дійсності, а й просторові межі втрачають своє значення, вони начебто зникають, полегшуючи таким чином спілкування і створюючи нове сприйняття світу, нову свідомість учасників комунікації.

Зникнення часових меж у віртуальному спілкуванні можна пояснити, перш за все тим, що комуніканти не мають прямого візуального контакту. Обсяг поняття «дійсність» змінюється, адже дистантне спілкування призводить до іншого сприйняття категорії часу. Момент реального часу «зараз» розширюється, включаючи в себе два плана: момент початку і закінчення часового відрізка. Момент «зараз» є тривалим, він не обмежується певним часовим відрізком. З тієї причини, що часові координати учасників комунікації можуть не співпадати, вони мають різне сприйняття майбутнього, минулого і дійсного часу. Прикладом такого неспівпадіння може бути отримання листа, що датовано наступним днем [4; 6, с. 227]. Отже, категорія часу має інше значення у віртуальній реальності, вона інакше вимірюється і інакше сприймається комунікантами.

Такий процес зникнення сприйняття часових відрізків, тобто процес детемпоралізації індивіда, має своє відображення і на мовному рівні. Привітання «Доброго ранку» або «Доброї ночі» стають неактуальними для комунікантів віртуального простору, адже якщо вони знаходяться на різних континентах, або в різних країнах, часові відрізки, про які йдеться, як правило, не збігаються.

Також можливість реалізації полівекторної комунікації, яку потенційно має кожна віртуальна мовна особистість, обумовлює зміну статусу показників «тут і зараз». Комунікант, що приймає участь у процесі спілкування, є центром перелому часових координат ситуації, про яку йдеться. Темпоральна структура висловлювання об'єднується навколо фігури мовця: «або у прямому співвідношенні з ним і відносно його дійсності, або в опосередкованому відношенні до нього і відносно до минулого або майбутнього моменту до його дійсності» [3, с. 12; 4]. Отже, кожна думка, кожне судження про дійсність і реальний світ, про об'єктивну реальність має компонент «Я-буття», що співвідноситься з буттям реальності.

Отже, віртуальна мовна особистість відрізняється від мовної особистості, що існує у реальному світі. Вона має свої складові та може бути охарактеризова-

на як квазіособистість, що виконує певні функції і потім зникає у віртуальному просторі. Вона відрізняється значною свободою та демократичністю поведінки, адже має анонімність та свободу дій на відміну від реального життя. Проідентифікувати віртуальну мовну особистість неможливо, вона є поняттям середнім між реальною особистістю та особистістю вигаданою.

Середовище «функціонування» віртуальної особистості теж має свої особливості – категорії простору та часу є іншими, вони не співвідносяться з реальним життям. Всі вищепераховані особливості підкреслюють унікальність віртуальної комунікації і той факт, що вона є новим і недостатньо дослідженим науковим феноменом сьогодення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Винокур Г.О. Филологические исследования: лингвистика и поэтика. – М.: Наука, 1990. – 452 с.
2. Гермашева Т.М. Виртуальная языковая личность субъекта блог-дискурса [Электронный ресурс] // Вестник Адыгейского государственного университета. Серия 2: Филология и искусствоведение. – № 2 (140). – Режим доступа: <http://cyberleninka.ru/article/n/virtualnaya-yazykovaya-lichnost-v-prostranstve-blog-diskursa>.
3. Закамулина М.Н. Темпоральность во французском и татарском языках: слово, высказывание, текст. – Казань: Татарское книжное издательство, 2000. – 288 с.
4. Исаева И. П. Виртуальная языковая личность: процессы детемпорализации [Электронный ресурс] – Режим доступа: <https://sibac.info/conf/philolog/v/27652>.
5. Караулов Ю.Н. Русский язык и языковая личность. – М.: Наука, 2002. – 305 с.
6. Конаев С.Н. Новые технологии и понятие времени [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.chronos.msu.ru/RREPORTS/sinergetika/konyaev_novye.pdf.
7. Кубрак Т.А. Интенция самопрезентации субъекта в вербальной коммуникации: автореф. дис. на соиск. учён. степ. канд. психолог. наук: 10.00.01. – М., 2009. – 26 с.
8. Лутовинова О.В. Виртуальный дискурс: к определению понятия [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.russian.slavica.org/article11701.html.
9. Лутовинова О.В. Лингвокультурологические характеристики виртуального дискурса. – Волгоград: Перемена, 2009. – 496 с.
10. Уракова Ф.К., Хачмафова З.Р. Формирование языковой личности в условиях модернизации школы: проблемы и перспективы // Вестник Адыгейского государственного университета. – Сер. Педагогика и психология. – Майкоп, 2012. – Вып. 1 (95). – С. 222-229.
11. Er sucht Sie: http://www.webliebe.de/kontaktanzeige_er-sucht-sie_hamburg_120515.html?p=1.
12. Er sucht Sie: http://www.webliebe.de/kontaktanzeige_er-sucht-sie_nrw_125758.html?p=1.

REFERENCES

1. Vinokur G.O. Philological researches: linguistics and poetics. – М.: Nauka, 1990. – 452 pp.
2. Germasheva T.M. The virtual language personality in blog-discourse space [Electronic resource] // The Bulletin of the Adyghe State University. Series 2: Philology and the Arts. – № 2 (140). – URL: <http://cyberleninka.ru/article/n/virtualnaya-yazykovaya-lichnost-v-prostranstve-blog-diskursa>.
3. Zakamulina M.N. The temporality in French and Tatar languages: word, statement, text. – Kazan: Tatar publishing house, 2000. – 288 c.
4. Isaeva I.P. The virtual linguistic personality: processes of detemporalization [Electronic resource]. – URL: : <https://sibac.info/conf/philolog/v/27652>.
5. Karaulov Yu.N. The Russian language and linguistic personality. – М.: Science, 2002. – 305 pp.
6. Konyaev S.N. The new technologies and the concept of time [E. source]. – URL: http://www.chronos.msu.ru/RREPORTS/sinergetika/konyaev_novye.pdf.
7. Kubrak T.A. Intension of self-presentation of the subject in verbal communication: Diss. ab-stract for the Cand. of Psychology degree: 10.00.01. – М., 2009. – 26 pp.
8. Lutovinova O.V. Virtual discourse: to the notion of concept [Electronic resource]. – URL: www.russian.slavica.org/article11701.html.
9. Lutovinova O.V. Lingvoculturological features of virtual discourse. – Volgograd: Peremena, 2009. – 496 pp.
10. Urakova F.K., Khachmafova Z.R. Formation of the linguistic personality in the conditions of school modernization: problems and prospects // The Bulletin of the Adyghe State University. Series «Philology and the Arts». – Maikop, 2012. – Iss. 1 (95). – P. 222-229.

The peculiarities of virtual linguistic personality in Internet-discourse.

I. O. Velyka

Abstract. In the article the notion “linguistic personality” is considered, the peculiarities of virtual linguistic personality in Internet discourse are pointed out. The components of virtual linguistic personality and the purposes of virtual discourse are researched. The differences of linguistic personality and virtual linguistic personality in Internet communication are considered. Great attention in the article is paid to the notions “space” and “time”.

Key words: *linguistic personality, virtual linguistic personality, virtual discourse, marriage announcement discourse.*

Особенности виртуальной языковой личности в Интернет-дискурсе.

И. О. Великая

Аннотация. В статье рассматривается понятие «языковая личность», устанавливаются особенности виртуальной языковой личности в Интернет-дискурсе. Исследуются компоненты виртуальной языковой личности, цели виртуального дискурса. Выделяются отличия языковой личности от виртуальной языковой личности. Особое внимание уделяется категориям «пространство» и «время».

Ключевые слова: *языковая личность, виртуальная языковая личность, виртуальный дискурс, дискурс брачных объявлений.*